Jaroslav Wagner

Przesunięcie kościoła dekanalnego w mieście Most

Ochrona Zabytków 29/3 (114), 188-192

1976

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

MUZEUM HISTORII POLSKI

JAROSLAV WAGNER

PRZESUNIĘCIE KOŚCIOŁA DEKANALNEGO W MIEŚCIE MOST

W październiku 1975 r. czescy konserwatorzy odnieśli duży sukces. Po długoletnich przygotowaniach zrealizowano — przy udziale przedsiębiorstwa Ministerstwa Kultury — „Transfer", „Prumstavu" z Pardubic, zakładu Škoda z Pilzna, „Inovu" z Pragi i innych — przesunięcie późnogotyckiego kościoła Panny Marii w mieście Most.

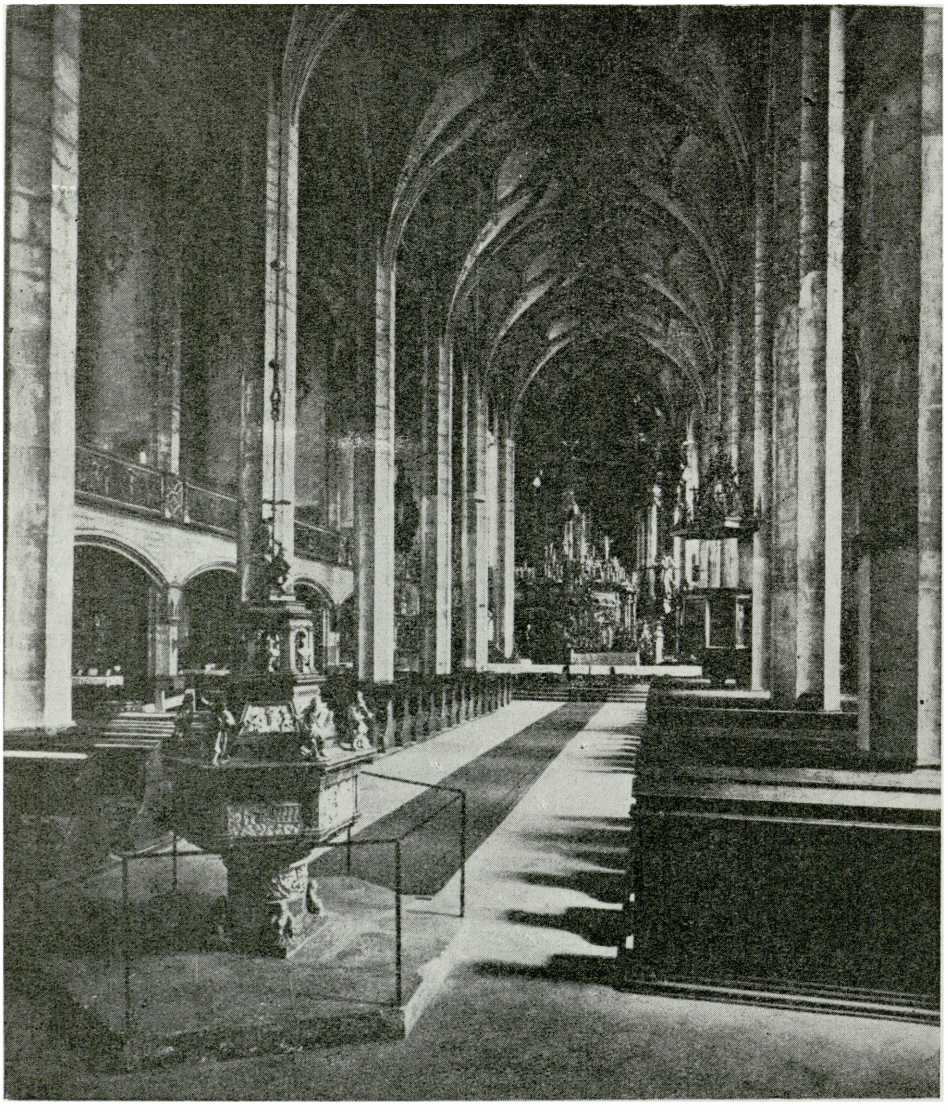

1. Widok ogólny nawy głównej kościoła dekanalnego w mieście Most (1971 r.)

1. General view of the main nave of the decanal church in Most (1971)

Świątynia ta jest budowlą niejednolitą stylowo. Ze starszego kościoła, z końca XIII i początku XIV w., zachowała się krypta i zachodnia wieża fasady. Obecny obiekt, jednonawowy, budowano od 1517 r. według projektu Jakuba Heilmanna ze Schweinfurtu. Jest to obszerna hala z wewnętrznymi filarami oporowymi i odciążonym sklepieniem z siatką żeber. Budowę kościoła w zasadniczym zrębie zakończono w 1549 r. przy udziale majstra Jakuba Grosse (na jednym ze zworników widnieje data „1549" i inicjały „I. G."). Kościół ten zamknął epokę czeskiej architektury gotyckiej. Typ trójnawowej hali osiągnął tu maksymalną ekspansję przestrzeni wewnętrznej, a w formie sklepień nawiązał do tradycji czeskiego późnego gotyku.

Biorąc pod uwagę wysokie wartości artystyczne budowli i jej znaczenie dla dziejów sztuki czeskiej, uchwałą rządu Czeskiej Republiki Socjalistycznej (nr 103 z dnia 12 kwietnia 1971 r.) postanowiono zachować kościół, mimo że cała zabudowa na tym terenie została przeznaczona do rozbiórki.

Przystąpiono do szczegółowych prac badawczych, inwentaryzacji i klasyfikacji wyposażenia, sporządzono także pełną dokumentację fotograficzną. W czasie badań archeologicznych, przeprowadzonych przez Instytut Archeologii Czechosłowackiej Akademii Nauk (Archeologický Ústav ČSAV), odkryto fundamenty kościoła z ostatniej ćwierci XIII w., z okresu, kiedy świątynia była budowlą trójnawową, rozmiarami zbliżoną do obecnej. Dalsze badania, prowadzone przede wszystkim przez Państwowy Instytut Ochrony Zabytków

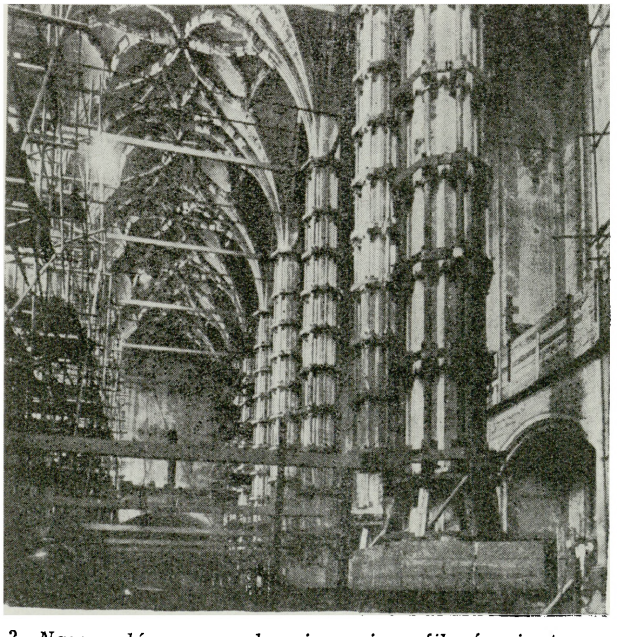

2. Nawa główna z zabezpieczeniem filarów i stropu (1973 r.)

2. The main nave with its columns and ceilings protected (1973)

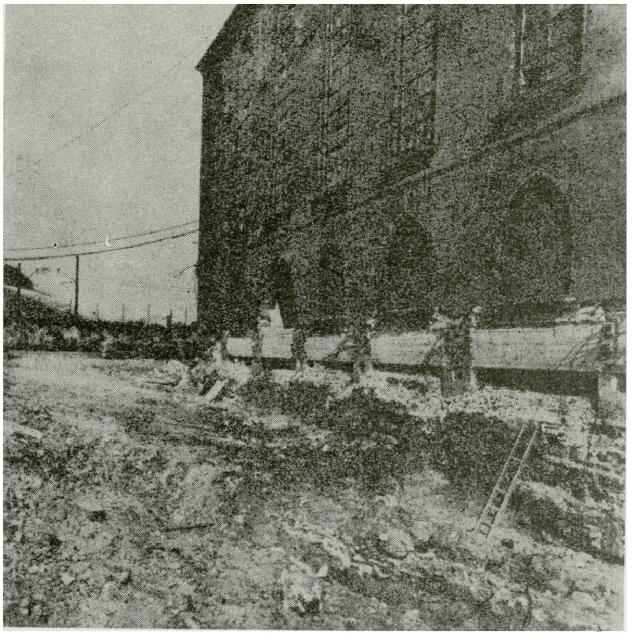

3. Obwodowy wzmacniający pas na murach (1973 r.)

3. Circumferential „belt" reinforcing the walls (1973)

4. Przygotowanie dróg dla przesunięcia we wnętrzu kościoła (1973 r.)

4. Tracks for the shifting inside the Church are being prepared (1973)

i Ochrony Przyrody (Statni Ústav Památkové Péče a Ochrany Přirody), przy współpracy Okręgowego Ośrodka Ochrony Zabytków (Krajské Středisko Památkové Péče) z Usti nad Łabą, przyniosły nowe odkrycia. Przy rozbiórce schodów znaleziono zamurowane przejścia, w których zachowało się nie tylko późnogotyckie szalowanie, ale i jego drewniane wsporniki. Przy zdejmowaniu epitafium Weitmühla odkryto fragment malarstwa ściennego z czasów przed rokiem 1580, a w trakcie demontażu głównego ołtarza barokowego znaleziono

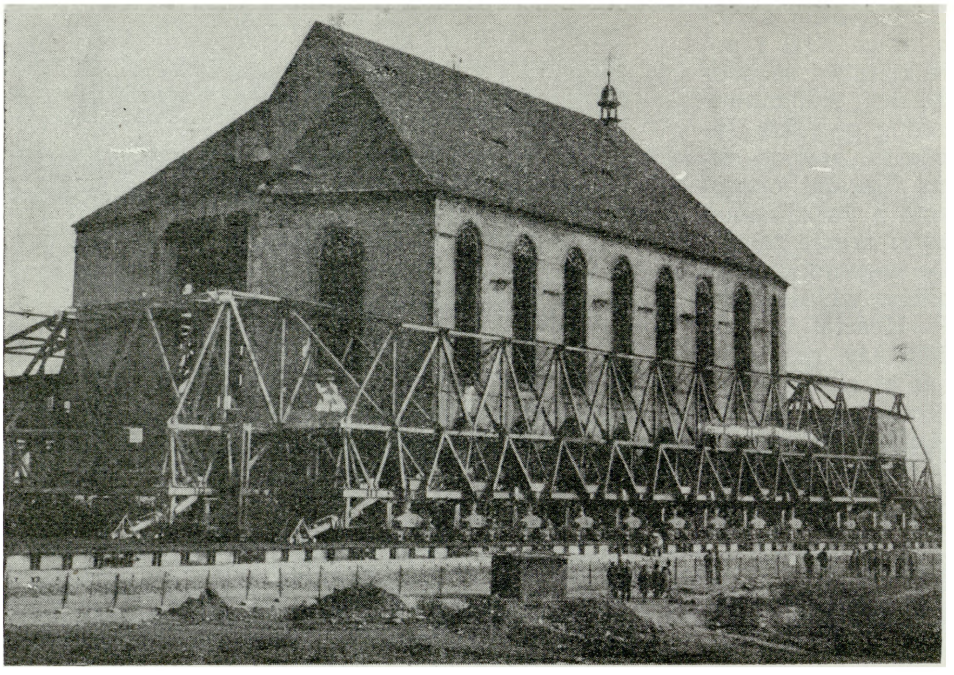

5. Przesunięcie kościoła (październik 1975 r.)

5. Shifting of the church (October 1975)

dwa popiersia portretowe, pochodzące z około połowy XVI w. Dalsze znaleziska dotyczyły przede wszystkim drugorzędnych, zamurowanych detali architektonicznych lub ich fragmentów.

Jednocześnie z pracami badawczymi zajmowano się techniczną koncepcją zachowania kościoła. Komitet doradczy ekspertów ministra kultury ČRS wraz z generalnym projektantem z „Transferu" rozpatrzył następujące sposoby zachowania kościoła: a) pozostawienie go na miejscu, b) rozebranie obiektu i złożenie go na nowym miejscu oraz c) przesunięcie kościoła w całości na nowe miejsce. Ostatecznie przyjęto projekt przesunięcia opracowany przez „Transfer"; w razie potrzeby miano zdemontować zachodnią wieżę i wysuniętą zakrystię.

Na podstawie projektu podjęto przygotowania do operacji przesunięcia. Po przeprowadzeniu badań, sklepienia zabezpieczono betonowymi skorupami umieszczonymi na żelbetowym ruszcie, natomiast mury szczytowe i cokoły filarów — w miejscu, gdzie łączą się z fundamentami. Ze względu na działanie sił bezwładności w momencie przesuwania wzmocniono ko-

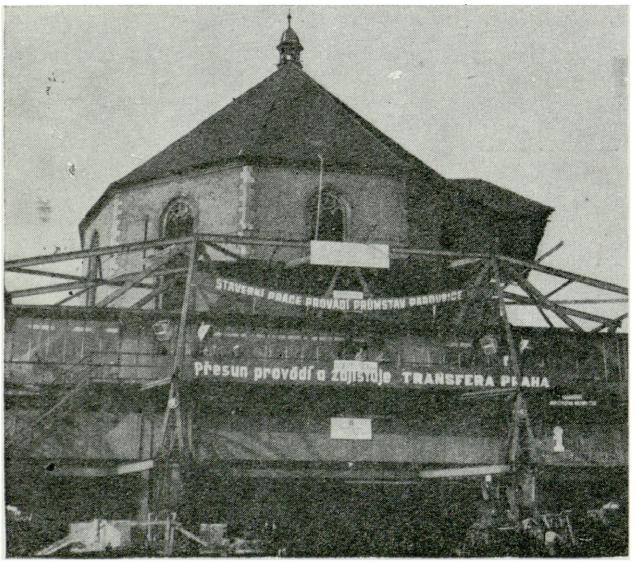

6. Centrum dyspozycyjne (październik 1975 r.)

6. Dispatcher's centre (October 1975)

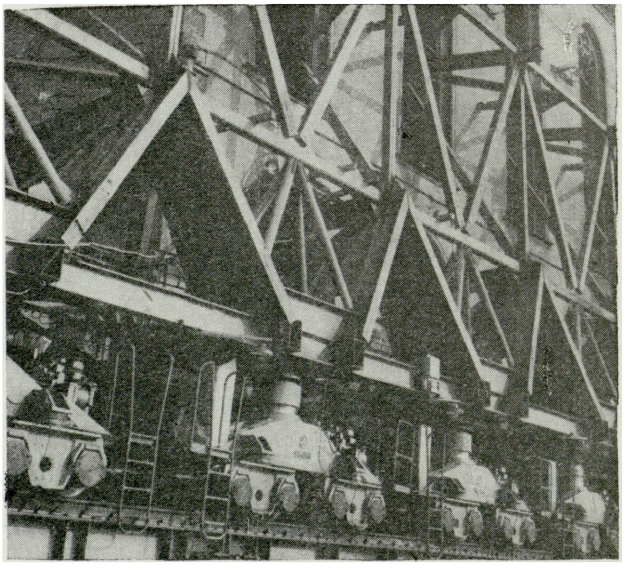

7. Wózki transportowe z mechanizmami hydraulicznymi (październik 1975 r.)

7. Carriages loaded with hydraulic machinery (October 1975)

ściół stalową konstrukcją w formie ortogonalnego rusztu, która gwarantowała, że powstałe deformacje nie będą większe od maksymalnie dopuszczalnego odkształcenia murów. Dzięki kompleksowemu powiązaniu konstrukcji stalowej z mechanizmem transportowym bryła świątyni mogła płynnie poruszać się po czterech drogach transportowych, umieszczonych po obu stronach północnej i południowej ściany kościoła. Górną część konstrukcji nośnej tworzyły stalowe belki wraz z szynami, ułożone na żelbetowych płytach. Samo urządzenie transportowe składało się z 54 czterokołowych wózków z podnośnikiem hydraulicznym. Na każdej z czterech dróg przed i za kościołem umieszczono walce, których ruch tak był zsynchronizowany, by odpowiadał zmianom odległości z jednej i z drugiej strony obiektu. Względny poziom horyzontalny kościoła utrzymywany był systemem poziomnic i elektrycznych czujników, umieszczonych na wózkach transportowych. Każdy z systemów rozdzielczych dublowany był obwodem kontrolnym (kontrola spoziomowania kościoła, kontrola siły przenoszonej na walce itp.).
Przesunięciem kierowano z ośrodka dyspozycyjnego umieszczonego za prezbiterium. Pomiarowi działających sił podporządkowano program przesunięcia. Systemy kontrolne i regulacyjne wyposażone były w urządzenia działające — w razie zakłóceń — automatycznie.

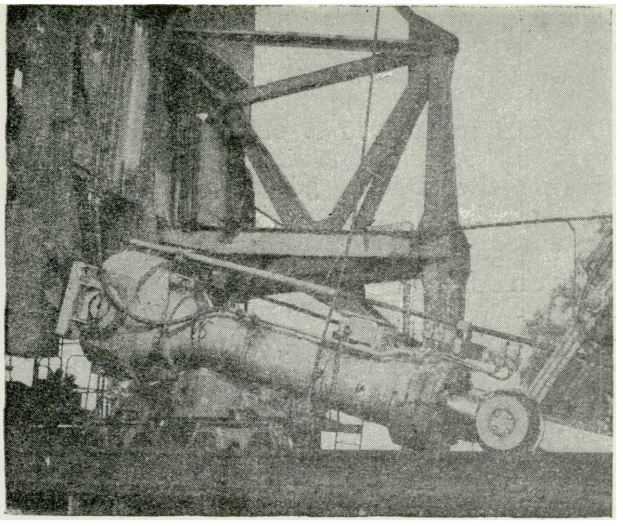

8. Walce hydrauliczne (październik 1975 r.)
8. Hydraulic rolls (October 1975)

Przesunięcie kościoła realizowano w trzech fazach. Przede wszystkim dźwignięto bryłę świątyni na poziom przesunięcia, to znaczy, że ciężar murów został przeniesiony na konstrukcję stalową, a przez punkty podparcia na urządzenie transportowe. W drugiej fazie odbywało się właściwe przesunięcie, a w trzeciej fazie, końcowej, ustawiono kościół na nowych fundamentach.

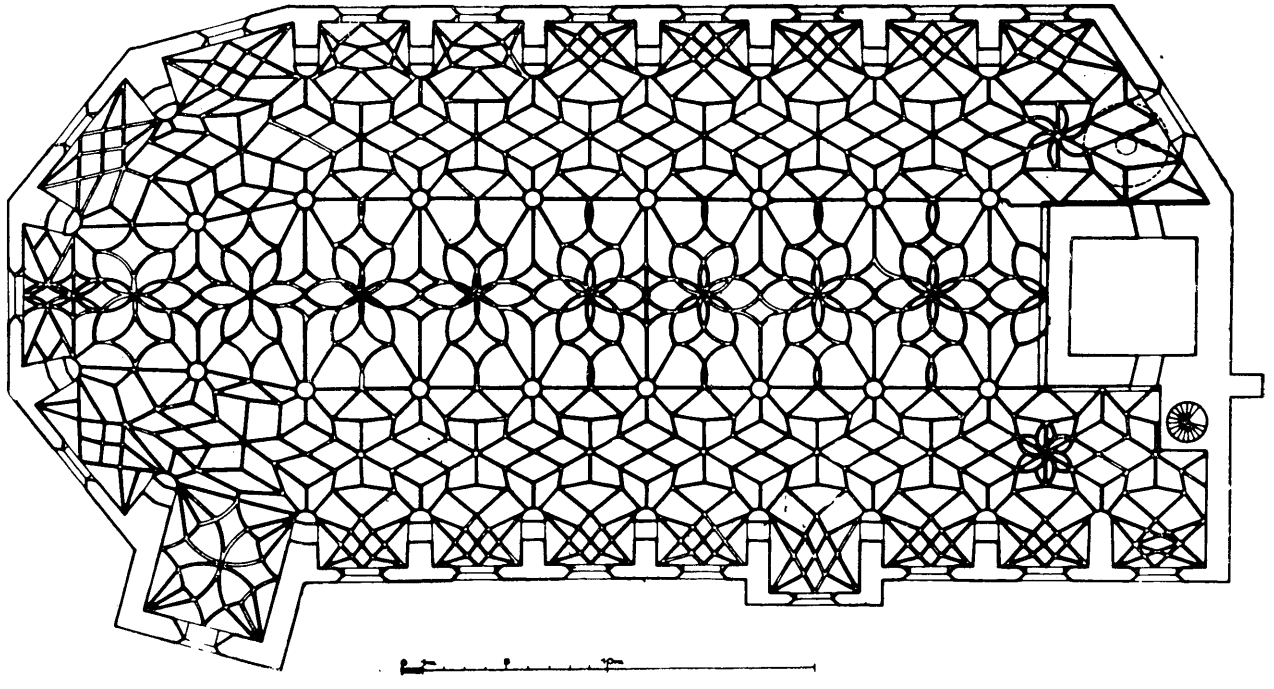

9. Plan kościoła p.w. NPMarii w Mostě
9. The plan of the Virgin Mary Church in Most

Operację przesunięcia rozpoczęto dnia 30 września 1975 r. Kościół, o całkowitej wadze 12 000 ton, przesuwany był ruchem jednostajnym z prędkością 2,5 m na dobę. Dnia 28 października 1975 r. obiekt stanął na nowym miejscu, w pobliżu średniowiecznego kościoła Św. Ducha, gdzie został ustawiony na skrzyni fundamentowej.

W przygotowaniu i realizacji przesunięcia świątyni brało udział wielu znakomitych fachowców z ČSR, pracowników naukowo-badawczych oraz przedsiębiorstw wykonawczych z długoletnią tradycją; wszystkie poczynania były konsultowane z przedstawicielami UNESCO oraz ze specjalistami z ZSRR, NRD, Węgier, Polski i innych krajów. Dzięki tej akcji udało się uchronić jedną z najznakomitszych budowli późnego gotyku, jej przesunięcie stało się świadectwem wysokiego poziomu techniki czeskiej, a także troski socjalistycznego państwa o swoje dziedzictwo kulturalne *.

dr Jaroslav Wagner

Literatura

1. Manlová H., *Děkanský kostel v Mostě,* Most 1970.
2. Mencl V., *Děkanský kostel P. Marie v Mostě,* Rękopis w archiwum Państwowego Instytutu Ochrony Zabytków i Ochrony Przyrody.
3. Neuwirth J., *Die Bau die Stadtkirche in Brüx vom 1517—32,* Brüx 1892.
4. Ott A., *Geschichte der Erbauung der Brüxer Decanalkirche von 1515 bis 1577,* Windsbach 1959.
5. Wagner J., *Přesun děkanského kostela P. Maria v Mostě,* „Památkové Péče", 1971.
6. *Zpravy organizace Transfera,* 1970.

*) Por. O. Novák, *Operacja przesunięcia kościoła dekanalnego w mieście Most w Czechosłowacji,* „Ochrona Zabytków", nr 3, 1974, s. 207 (przyp. red.).

THE SHIFTING OF DECANAL CHURCH IN THE TOWN OF MOST

The Virgin Mary Church in the town of Most, dating from 1517, is one of the most valuable historical Gothic monuments in Czechoslovakia. Therefore, the Czechoslovak Government took the decision of preserving the Church although, the town of Most had been designed for demolition, owing to the necessity to extend the local coal mine. They decided to shift the building to its new location at a distance of 843 metres from its former site. The shifting took place in October, 1975. The shifting operation was proceeded by archeological works, listing of equipment and architectural investigations. In consequence of these, some discoveries took place, e.g. the Church foundation dating from the end of the 13th century and fragments of mural paintings dating from the 16th century were revealed. Research were followed by strengthening of vaultings, walls and socles of the pillars with „belts" made of concrete. Besides, the whole of the building was reinforced with the construction made of steel. For the shifting operation there were used 53 rolling chassis provided with hydraulic elevator. A system of horizontal lines and electrolimit gauges was adopted. The shifting consisted of three stages: lifting of the load on to the rolling chassis, shifting of the building at the speed of 2.5 metres a day and placing of the Church on the formerly prepared foundation.
UNESCO specialists were asked their advice upon the shifting of the Church. This undertaking is a good example of great care that a socialist country takes in the sphere of cultural heritage protection.